

Гүлбану Айтмұхамедқызы Қабжанованың 6D010300 - Педагогика және психология мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін «Смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілдік дайындауда метақұзыреттілікті қалыптастырудың педагогикалық шарттары» тақырыбы бойынша жазылған диссертациялық жұмысына

АНДАТПА

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Жоғары білім беру жүйесіндегі түбегейлі өзгерістер жағдайында сапалы шет тілдік дайындық – еңбек нарығының талаптарының бірі болып табылады, ол өзінің бәсекелестік артықшылықтарын, соның ішінде шет тілін білуді, осы білімді қолданудың мақсатын, стратегиялары мен тактикасын түсінуді, осы қызметті бағалау қабілетін қолдана отырып, лайықты позицияларға ие бола алатын алаңға айналады. Осыған байланысты болашақ түлекті даярлаудың күтілетін нәтижелерінің бірі оның метақұзыреттілігі болып табылады. Қазіргі ғылыми зерттеулерде жеке тұлғаның құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық негіздері, ерекшеліктері қарастырылып, анықталғанын атап өткен жөн. Алайда, ЖОО-дағы білім берудегі түбегейлі өзгерістер жағдайында смарт ресурстар арқылы студенттердің метақұзыреттілігін қалыптастыру мәселесі жеткілікті дамымаған болып қала береді. Бұл студенттерді дайындаудағы метатанымның әлеуеті ұзақ уақыт бойы бағаланбағанына байланысты. Сонымен қатар, біз жеке ғылыми зерттеулер, смарт-ресурстар арқылы студенттерді шет тілінде дайындауда метақұзыреттілігін қалыптастыру бойынша тексерілген, тиімді модельдерді таппадық, «смарт-ресурстар» ұғымын зерттеушілер жеткілікті түрде нақты түсінбейді.

Студенттердің метақұзыреттілігін қалыптастыру мәселелері бойынша ғылым мен практикада қалыптасқан жағдай мыналардың арасында қарама-қайшылықты туындатып отыр:

- әлеуметтің метақұзыреттілігі жоғары деңгейлі мамандарға деген қажеттілігі мен шет тілдік даярлау барысында оның қалыптасу процесін қамтамасыз етудің ғылыми негіздерінің жеткіліксіз әзірленуі;

- шет тілдік даярлықта қазіргі заманғы ресурстарды пайдалану саласындағы ғылыми зерттеулердің едәуір саны және пәні смарт-ресурстар арқылы студенттердің метақұзыреттілігін қалыптастыру процесі болып табылатын жұмыстардың болмауы;

- смарт-ресурстардың педагогикалық әлеуеті және оларды студенттердің шет тілдік дайындығында метақұзыреттілігін қалыптастыруда пайдалану әдістемесінің әзірленбеуі.

Бұл қарама-қайшылықтар смарт-ресурстар арқылы студенттерді шет тілдік дайындауда метақұзыреттілігін қалыптастыру процесін қамтамасыз етудің педагогикалық жағдайларының әзірленбеуінен тұратын мәселенің туындауына әкелді. Мәселенің өзектілігі, оның теориялық және практикалық

дамуының жеткіліксіздігі диссертациялық зерттеу тақырыбын келесі тұжырымдамада таңдады: «**Смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілдік дайындауда метақұзыреттілікті қалыптастырудың педагогикалық шарттары**».

Зерттеудің мақсаты: смарт-ресурстар негізінде студенттердің шет тілдік дайындығында метақұзыреттілігін қалыптастыру моделін іске асыруды қамтамасыз ететін педагогикалық жағдайларды анықтау, теориялық негіздеу және эксперименттік тексеру.

Зерттеу нысаны: студенттердің шет тілдік дайындық процесі.

Зерттеу пәні: смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілдік дайындаудағы метақұзыреттілікті қалыптастыру.

Зерттеу гипотезасы: егер шет тілдік дайындықта жобаланған модельді іске асыруды қамтамасыз ететін педагогикалық жағдайлар жасалса (технологиялық құралдар мен оқу-әдістемелік материалдарға қол жетімділіктің болуы, шет тілдік дайындықта смарт-ресурстарды пайдалануға деген жақсы уәждеменің дамуы, шет тілдік оқытуда студенттік орталықтанған қолдау), онда смарт-ресурстар негізінде студенттердің метақұзыреттілігін қалыптастыру тиімді болады, **өйткені** оқытушының студенттің орталықтандырылған қызметінің жүйелілігі қамтамасыз етіледі.

Қойылған мақсат пен гипотезаға сәйкес зерттеудің келесі міндеттері тұжырымдалды:

1. Ғылыми, әдістемелік әдебиеттерді, нормативтік құжаттарды, жоғары білім беру жүйесіндегі білім беру тәжірибесін талдау негізінде шет тілін оқыту мәселелерін зерттеу.

2. Студенттердің шет тілдік дайындығындағы смарт-ресурстардың орнын анықтау.

3. Студенттерді шет тілінде оқыту процесінде оның қалыптасу ерекшелігін көрсете отырып, «метақұзыреттілік» ұғымының мәні мен мазмұнын анықтау.

4. Смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілінде дайындауда медиа құзыреттілікті қалыптастыру моделін әзірлеу.

5. Смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілдік дайындауда метақұзыреттілігін қалыптастырудың әзірленген моделін іске асыру үшін педагогикалық жағдайлардың тиімділігін тәжірибелік-эксперименттік жолмен тексеру.

Зерттеудің жетекші идеясы: тиісті педагогикалық шарттарды сақтай отырып, смарт-ресурстарды пайдалану негізінде білім алушыларды шет тілдік даярлау жоғары мектеп студенттерінің метақұзыреттілігін қалыптастыруға ықпал етеді.

Зерттеудің әдіснамалық негізін құрайтын – студентке орталықтанған оқытудың педагогикалық және психологиялық теориялары (К.Роджерс, М. А. Л. Блэки, Дж. М. Кейс, Дж. Явиц, С.Гринер, А.Гилис, Л.О ' Тул); құзыреттілік тәсілінің ережелері (И. А. Зимняя, А. В. Хуторской), жүйелік тәсіл (Н. Д.

Хмель), тұлғалық-әрекеттік тәсіл (И. А. Зимняя), И. С. Якиманская; білімге цифрлық технологияларды енгізу теориялары (З. З. Оразалина, И. В. Роберт).

Қойылған міндеттерді шешу және алға қойылған гипотезаны растау үшін мынадай зерттеу **әдістері** қолданылады: зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми жұмыстардың, философиялық, оқу-әдістемелік әдебиеттер, нормативтік құжаттама нәтижелерін талдау және синтездеу, студенттерді шет тілінде дайындау бойынша педагогикалық тәжірибені зерттеу, жалпылау, модельдеу; сараптамалық бағалау әдісі (М.С. Ступницкая әдістемесі), бақылау, сауалнама, тестілеу, эксперимент, зерттеу нәтижелерін өңдеудегі математика және статистика әдістері.

Зерттеу көздері философтардың, әлеуметтанушылардың, психологтардың және педагогтардың зерттеліп отырған проблема бойынша еңбектері; құжаттар (Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, Қазақстан Республикасында білім және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Жоғары білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты (МЖББС ЖБ), 2018) болды.

Бірінші кезеңде (2018-2019 ж.ж.) зерттеу мәселесі бойынша философиялық, психологиялық-педагогикалық, ғылыми-әдістемелік әдебиеттерге теориялық талдау жүргізілді; зерттеудің ғылыми аппараты тұжырымдалды; смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілінде дайындауда метақұзыреттілігін қалыптастырудың анықталған педагогикалық шарттарын іске асыру бойынша тәжірибелік-эксперименттік жұмыс бағдарламасы әзірленді; айқындаушы эксперимент жүргізілді.

Екінші кезеңде (2019-2020 ж.ж.) анықталған педагогикалық жағдайлардың тиімділігін эксперименттік тексеру және зерттеудің жұмыс гипотезасын растау мақсатында тәжірибелік-эксперименттік жұмыс жүргізілді.

Үшінші кезеңде (2020-2021 ж.ж.) нақты педагогикалық процесте пайдалану үшін анықталған педагогикалық жағдайлардың тиімділігі туралы түпкілікті шешім қабылдау мақсатында тәжірибелік-эксперименттік жұмыс жүргізілді; тәжірибелік-педагогикалық жұмыстың нәтижелері жүйеленді, жинақталды және талданды, алынған нәтижелерге математикалық өңдеу жүргізілді, диссертациялық зерттеудің материалдары ресімделді.

Зерттеу базасы. Торайғыров университеті және Инновациялық Еуразия университеті. Диагностикалық құралдар мен оқу құралдары М. Қозыбаев ат. СҚМУ-да апробациядан өтті.

Зерттеудің теориялық маңыздылығы.

1. Ғылыми психологиялық-педагогикалық және әдістемелік әдебиеттерді талдау негізінде студенттің метақұзыреттілігін қалыптастырудағы шет тілдік дайындықтың рөлі анықталды.

2. Қазіргі жағдайда студенттердің шет тілдік дайындығының ерекшеліктері туралы зерттеушілердің көзқарастарын талдау нәтижесінде метақұзыреттілік ұғымының түсіндірмесі негізделген.

3. Метақұзыреттілікті қалыптастырудың негізгі тәсілдерін талдау смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілінде оқытуда метақұзыреттілікті қалыптастыру моделін жасауға мүмкіндік берді.

Зерттеудің жаңалығы.

Жүргізілген зерттеу нәтижесінде:

- «метақұзыреттілік» ұғымының мазмұны, смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілінде дайындауда метақұзыреттілікті қалыптастырудың мәні анықталды;

- смарт-ресурстар негізінде студенттердің шет тілдік дайындығында метақұзыреттілікті қалыптастыру моделі әзірленді;

- смарт-ресурстар негізінде студенттердің шет тілдік дайындығында метақұзыреттілікті қалыптастырудың педагогикалық шарттары анықталды және апробацияланды.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы.

1. Зерттеу жүргізу барысында студенттердің шет тілін оқытуда метақұзыреттіліктің қалыптасу деңгейін диагностикалау жүйесі жасалды.

2. Диссертациялық зерттеуді дайындау барысында Eduardo білім беру платформасында «Smart&English» курсы әзірленіп, апробациядан өтті.

3. Курстардың мазмұндық компонентін іске асыру үшін 4 оқу құралы дайындалды және апробацияланды.

4. Теориялық тұжырымдар, практикалық ұсыныстар смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілінде оқытуда метақұзыреттілікті тиімді қалыптастыру үшін қолданыла алады.

Қорғауға шығарылатын зерттеудің негізгі ережелері:

1) біз қарастырып отырған кәсіптік білім беру контекстінде «метақұзыреттілік» ұғымы студенттің білім беру нәтижесін білдіреді, ол білім алушының өз білімін, танымдық қабілетін мақсатты тұжырымдау, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі бақылау, рефлексия және өзін-өзі реттеу құзыреттері арқылы қолда бар тәжірибені қолдану және жаңа тәжірибені игеру үшін пайдалануға қабілеттілігі мен дайындығынан көрінеді;

2) смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілінде дайындауда метақұзыреттілікті қалыптастыру моделі, ол смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілінде дайындауда метақұзыреттілікті қалыптастырудың мақсатын, әдіснамалық негіздері мен қағидаттарын қамтитын **мақсатты** компоненттен; мақсат қою, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі бақылау, рефлексия, өзін-өзі реттеу құзыреттерін қамтитын **мазмұндық** компоненттен тұрады; смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілін оқыту процесінің **ұйымдастырушылық** компоненті, оған оқытуды ұйымдастыру формалары, оқыту әдістері, құралдары мен тәсілдері кіреді; іс-әрекет кезеңдерін қамтитын **процесс** компоненті; оқушының метақұзыреттілігінің қалыптасу деңгейін бағалауға мүмкіндік беретін **нәтижелілік** компоненті кіреді. Модель білім беру ұйымының қолда бар материалдық-техникалық базасы, оқу процесін технологияландыру, кадрлық әлеует және педагогикалық жағдайларды іске асыру арқылы қамтамасыз етіледі: технологиялық құралдарға, оқу-әдістемелік

материалдарға сапалы қол жетімділіктің болуы, шет тілдік даярлықта смарт-ресурстарды пайдалануға оң уәждемені дамыту, шет тілдік даярлықты студент-орталықтанған қолдау;

3) смарт-ресурстар негізінде студенттердің метақұзыреттілігін қалыптастырудың әзірленген моделін іске асыру процесінде педагогикалық жағдайлардың барабарлығын растайтын тәжірибелік-педагогикалық жұмыстың нәтижелері.

Зерттеу нәтижелерінің дұрыстығы мен негізділігі оның теориялық негізімен; зерттеу жүргізу барысында педагогика әдіснамасының талаптарын сақтаумен; зерттеудің мақсаттары мен міндеттеріне барабар зерттеудің кешенді әдістемесін пайдаланумен; тәжірибелік-педагогикалық жұмыс барысында алынған нәтижелерді объективті бағалаумен негізделген.

Негізгі идеяларды, теориялық ережелер мен зерттеу нәтижелерін апробациялау және енгізу былайша жүзеге асырылды:

- халықаралық ғылыми-практикалық конференцияларға қатысу (Қазақстан, Астана қ., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 2018 ж.). (Ресей, Мәскеу қ., Г.В. Плеханов ат.РЭУ, 2019 ж.);

- «ПМУ Хабаршысы» (2019 ж.), «Қазақстан ғылымы мен өмірі» (2020 ж.), «Торайғыров университетінің хабаршысы» (2020 ж.) ғылыми журналдарында және «Orsion» (2019 ж.), «International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education» (2021 ж.) халықаралық ғылыми журналдарында мақалалар жарияланды.

Диссертация құрылымы: жұмыс кіріспеден, үш бөлімнен, қорытындыдан, әдебиеттер тізімінен, қосымшалардан тұрады. Мәтіндік материалдардан басқа, жұмысқа кестелер, суреттер мен формулалар кіреді.